

17. Пиникова А. Світоглядно-естетичні засади поезії Юрія Липи // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: Збірник наукових праць. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – Вип.9. – С.164-172.
18. Шумило Н. Під знаком національної самобутності. – К.: Задруга, 2003. – 354 с.

The article is analyzed the specific of the national measurings of the existence through the prism of the text of Yurij Lipa and Nicolay Vingranovskiy. It is grounded the national sensation of the world determining for both artists, it is found out the typological convergings and the originality of the use of the national cultural code by the artists.

Key words: the code, the national immanency, the identity, the concept.

УДК 821.161.2-1.09

Якимович О.Л.

Підністровський державний університет ім.Т.Г.Шевченка, Тирасполь

ІСТОРІОСОФСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ ЛИПИ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «СУВОРІСТЬ»)

Стаття присвячена дослідженню історіософської концепції відомого українського письменника, представника «празької школи» Юрія Липи у його ліричному доробку, а саме на основі матеріалу збірки «Суворість». Акцентується увага на середньовічних, барокових та історичних мотивах поезії.

Ключові слова: «празька школа», історіософізм, бароковість, авторська концепція, патріотизм, самовизначення.

Історія в поезії пражан має риси глибокого переосмислення і перестає бути історією як об'єктивною реальністю, минулим з чіткими просторово-часовими обрисами. Таке ставлення до історії називається історіософізм, або ж, метаісторія. Історіософізм як особливий тип філософського, культурологічного, художнього мислення має давнє походження, і в цьому сенсі поети «празької школи» є продовжувачами унікальної інтелектуальної традиції. Перші спроби історіософського осмислення реальності відомі з античних часів (Тіт Лукрецій Кар, Тацит). «Другого дихання» історіософізм набуває за доби романтизму та німецького ідеалізму. У філософських розробках Гердера, Фіхте, Гегеля значення історичного набуває концептуального значення. Ще в роках романтиків, на думку історика філософії Віндельбанда, «історичне дослідження перестало бути зібранням курйозів, тому що вони підвели під нього філософське підґрунтя».

Будь-яке ж осмислення історії як універсальної схеми розвитку чи становлення соціокультурних, етнонаціональних феноменів передбачає, в першу чергу, визначення її суб'єкта. Історіософська поетична творчість пражан представляє морально-духовні цінності, смислові засади, пов'язані з героїзмом, патріотизмом та національними традиціями українців.

Оскільки нація, за пражанами, проголошується основним чинником історії, вона вважається і художньо осмислюється ними в площині національного буття як єдино реального простору існування.

Що ж було головним для «празької школи»? Насамперед – боротьба за власну «землю обітовану» – за державу, бо лише ця ідея мала для них сенс і вирішальне значення. Ще Гегель називав державу «дійсністю моральної ідеї», моральним духом. Прикладом тут може служити рядок з поезії Євгена Маланюка: «Я волю полюбив державну»; або ж читаємо у Олега Ольжича:

*Державу не твориться у будучині,
Державу будується нині.
Це люди – на сталь перекуті в огні,
Це люди – як брили камінні. [6, с.453].*

Тому трагічне для пражан є ознакою загальноісторичного, універсального розвитку, оскільки поразки зазнала споконвічна боротьба й епохальною колізією трагічного є втрата державності, а відтак - втрата сенсу буття.

*Україно, рівнино жорстокого бою і слави,
Мов натхненне знамено, сколихане в сонце, угору,
Ти дзвениш і даруєш привітом нас дужих і сильних,
Ти печаллю безвладдя так будиш, і рвеш, і бадьориш! [4, с.146].*

Антитезою до трагічного у багатьох поетів-пражан виступає ідея возвеличення всього героїчного, переможного, що знала українська історія.

На тлі творчого доробку «Празької школи» вирізняється самобутня постать Юрія Липи (1900–1944) – однієї з чільних постатей української культури і суспільної думки міжвоєнного двадцятиріччя, що зумів реалізуватися в доволі віддалених одна від одної сферах: художня творчість, історіософія, медицина.

Творчий діапазон Юрія Липи як митця дуже широкий. Його перу належать збірка новел «Нотатник» (1936), історичний роман про події Хмельниччини «Козаки в Московії» (1934), низка публіцистичних праць, есе, досліджень, в яких він виклав свої погляди з проблем гуманізму, особливостей українського менталітету, минулого й майбутнього України як держави: «Бій за українську літературу», «Українська доба», «Призначення України», «Чорноморська доктрина».

Однак, саме в поезії Юрій Липа найповніше реалізував себе як митець. Він оприлюднив три збірки віршів «Світлість» (1925), «Суворість» (1931), «Вірую» (1938). Творчість Юрія Липи викликає інтерес багатьох дослідників. Серед них можна назвати спеціальні розвідки про Юрія Липу Ю. Коваліва, Т.Мейзерської, О.Багана, М.Ільницького,

Б.Криси, Є.Маланюка, Б.Рубчака, О.Янчука, Л.Череватенка, М.Сулими, Д.Чижевського, М.Неврлого, Л.Куценка та інших.

Метою нашої статті є висвітлення своєрідної політично-орієнтованої історіософської концепції Юрія Липи як лірика.

В його поезіях масштабно окреслюється образ втраченої Батьківщини. У своїй боротьбі за волю й державність Україна повинна йти своїм шляхом, а не сподіватися на допомогу західних чи східних сусідів, адже вона має великі потенційні можливості «переплавити руду на метал» й посісти гідне місце в геополітичному просторі Європи й світу.

Поет закликає плекати, виховувати душу людини, що є умовою захисту й збереження держави. Виходячи із засад самопізнання, самоусвідомлення, саморішення, чину, митець говорить про призначення України і поета, як голосу нації.

*Ім'я минулого – ми,
Ім'я будучини – чин...*[4, с. 120],

*Моє серце дозріло,
Мої руки не здригнуться,
Мої очі бачать усі дороги й
призначення річей...*[4, с. 138]

У художньому світі лірики Юрія Липи органічно поєдналися образи й символи доби Володимира Мономаха, барокова пластика часу Івана Мазепи, а його стиль, за словами Євгена Маланюка, характеризується ясністю вислову, доцільністю образу й динамічною чіткістю речення. Така лірика нагадує графіку.

Юрій Липа є яскравим виразником історіософії, як особливого типу художнього мислення. Насамперед, це ідея «випробування» волі до життя, до самоствердження як окремої особистості, так і цілого народу.

Історія, а саме тогочасна політична і психологічна ситуація, диктувала поетові своєрідний спосіб реалізації творчого обдарування. Свої творчі задатки Юрій Липа спрямував в єдине русло – служіння національній ідеї.

Як писав Є.Маланюк: «Прихід політичної дозрілості в розпачливо-таборових умовах роззброєного війська і спричинив своєрідну «психічну травму», яка повела наше покоління в науку, в мистецтво, а нашу групу завела в літературу (переважно в поезію)».

Питання відродження України, боротьби за її державність викликало необхідність формування відповідних політичних та історіософських концепцій, на основі яких можна було б виробити конкретну програму дій. У процесі ідейного державотворення першочергове місце посідало поетичне слово, у якому виникає образ втраченої України в широкій історичній ретроспекції.

У своїй ліриці Юрій Липа наголошує, що ця втрата не назавжди, «це тільки мить і проба»:

*Пануї, пануї, пануї над вільною землею,
Велика Нація із берлом і мечем!
Цвіти, цвіти, цвіти, могутня Україно,
Як розцвітає день...* [4, с. 157],

*«Будь, зростай, твори!
О Україно, будь, як Божий світ,
В Тобі небес сади многопоясні,
В Тобі земель розквітла різномордність,
В Тобі довершення Одвічного й Людського...* [4, с. 113].

Передусім, для Юрія Липи було неприйнятним судити про свій народ за якимись апріорними підходами, в яких не враховано власної природи. Це положення є одним із вихідних в історіософській концепції поета, яка має історичний, соціокультурний та психологічний аспекти. У дотриманні такої точки зору відчувається відгомін вчення Г.Сковороди про самопізнання, оскільки усвідомлення самоцінності нації дає можливість має пізнати свою душу зсередини:

*Ми – Нація, сузір'я мільйонів!
Ми – серце воль, ми – буйна кузня сили,
Що силе блискіт скрізь, вони як громи-стріли,
У думці не догнать тих громів-перегонів:
Ми – Нація, сузір'я мільйонів.*[4, с. 156],

*Серце моє глядить просто
В очі нації, що росте,
І дзвенить, і повне молодости
Серце моє просте...*[4, с. 133].

«Свідомість роду» в концепції Ю.Липи – одна з найбільших цінностей раси. Це генетична пам'ять, здатна через десятир'ччя і навіть століття відродити традиції національної структури господарського, адміністративного,

політичного, військового характеру, які через певні зовнішні причини припинили своє існування. Юрій Липа наводить цілу низку таких відновлень, а в уяві тодішніх та сьогоденних читачів живими були товариства «Січ», що породили таке явище як січове стрілецтво:

*В степу широкому розлігся голос війська, -
То сам Сірко кошовіні з славним товариством,
Веде звитяжну Січ із Кримського походу...[4 с. 149].*

*-До незаних країв! На коня! Острогів! І до бою!
До нового підбою все далі, все далі, все далі.
Завойовники в творчому шалі, - вперед. Українці! [4, с. 146].*

Питання, чому Україна - одна з наймогутніших країн Європи раннього Середньовіччя - втратила свою незалежність і протягом багатьох століть була бездержавною нацією, у 1920-1930 роки особливо гостро стояло перед українською інтелігенцією, для якої поразка національної революції 1917-1920 років була й особистою трагедією:

*Це - Слава, празниковий гість...
Веде, колись приспану
Юрбу розгойданих облич!
В киванню мудрих кулеметів,
В перекликанню прапорів -
Непереможности порив! [4, с. 120].*

В «Призначенні України» наводяться факти, яку 1917-1923 роках українські селяни виганяли зі свої сіл перевезених туди чужинців, сприймаючи їх як ворожу супроти себе силу:

*Село, село...З лайкою, і прокльонами,
І тяжкоплинним ревом волів;
Ніякими законами, ніякими легіонами
Ще ніхто села не подолів...[4, с. 141],*

*Весела, чиста хата.
Здавалося, причаїлась і ждала.
І ждали теж вони...куль?...гасла?...чи кинджала?...
...І сонце їм світило, мов крізь ґрати...[4, с. 130].*

Липівська формула українського патріотизму - це «згода в сімействі, мир і тишина». Шевченківське «сім'я вечерея коло хати, а мати хоче научати» він вважав основою не тільки народного побуту, а й моралі, підвалиною української «суспільної збірності».

Неповторність громадського укладу життя зі схильністю до утворення асоціативних груп та військової організації, культ родини, звичаєвість, в якій закріпився кодекс поведінки вдома і в громаді, - саме в цих питомих прикметах виявляється українська раса, як острів серед сусідів:

*- Вперед, Україно! В Тебе - тяжкі стопи,
Ножари хат димляться з-під них:
Ні Росії, ні Європі
Не зрозуміти синів Твоїх! [4, с. 123],*

*Всупереч Азії: аху і всупереч зимній Європі
Впертість, як кров, пливе в жилах людей цих
міцних, тяжкостопих.
Світиться знаком Тризуба уся ця земля.[4, с. 136].*

Звідси - його пророчі візії:

*В огні і терпінню -
Села, міста і ниви;
І не буде спасіння
Тому, хто зрадливий! [4, с. 115],*

*А тим, що злочин тління розсівають,
Убійникам душі, з'явись у гніві.
Покинуть справедливу Батьківщину
І нішої довіки не знайдуть! [4, с. 127],*

*/ от поволі зростають міста, як хотіння, як гордість.
Поволі тулсавіють села, з містами поєднані міццю,
Тяске багатство й пишнота вбирають цей край.
Ось він зіп'явся у ритмі. Ось ідуть, ія чую їх кроки. [4, с. 136].*

Жорстокі експерименти більшовизму над народами не могли минути безслідно. Юрій Липа усвідомлював небезпеку духовного знекровлення народу, загрозу корозії душі. Не випадково його увагу привернув вірші німецького поета кінця XVIII - поч.XIX століття Й.-Х.-Фр.Гельдерліна «Скарга німця»:

*Святе народів серце, о Вітчизно
Всепереливая, мов батьківська земля,
І скрізь непризнана, хоч із глибин Твоїх
Своє найкраще мають чужоземці...*[4, с. 140].

Є.Маланюк зазначав, що бароковість поезії Ю.Липи «міцно насичена історизмом - і то не тематикою чи навіть словництвом, - поезія Юрія Липи вичарувувала нам самий дух історизму, самий дух героїчних діб нашої історії».

Явище бароко було близьким поетові, тому що стверджувало потребу повсякчасної перемоги над власною гріховною природою:

*Зламав я, Болсе, Твій завіт -
Я не рівня і лсебракові:
Я тільки глянув, не вступив:
Чи брама щемоя іскриться...*[4, с.94].

Юрій Іванович Липа не оминає і проблему власного призначення у країні, в якій були потоптані такі цінності як гуманізм, демократія, права особи. Він отожднює себе і своє покликання з Вищою Божою Силою, так званою десницею та гласом Божим:

*Націє, народжена з огня.
Ось прийшов твій Юрій, мов воскрес.
Стримує могутнього коня.
Простягає руку до небес. [4. с.114].*

Наче передчуваючи власну трагічну загибель \` розквіті сил і таланту поет говорить:

*«Я знаю!
Се твоя корогва, Україно,
Над мною клекоче, -
Хто ж: мене вбив безневинно
За мої вірні очі?» [4, сі 19].*

Отже, талант Ю.Липи, у межах такого виду творчої діяльності як поезія відзначається не одновимірністю та неоднорідністю, для нього характерне поєднання протилежних інтенцій - прагнення чистого мистецтва і служіння національній ідеї.

Список використаних джерел

1. Донцов Д. Дух нашої давнини / Д. Донцв.- Дрогобич, 1991, 341 с.
2. Качуровський І. Променисті сильвети:Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки /І. Качуровський. - К.:Видавничий дім «Киево-Могилянська академія». 2008. - 766 с.
3. Липа Ю.ПризначенняУкраїни / Ю. Липа. - 1992.- 142 с.
4. Липа Ю. Твори в 10т./ Ю. Липа.-Л.: «Каменяр".2005. 11.-543 с.
5. Маланюк Є. Книга спостережень. - Торонто , 1962. - 478 с.
6. Поети празької школи: Срібні сурми..Антологія / Упорядкування, ппередмова та літературні сильвети М.Льницького.-К.: Смолоскин, 2009.- 916 с .
7. Празька поетична школа. Антологія / [Упорядкування текстів та передмова О.Г. Астаф'єва]. - Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2004. - 254 с.

The article is devoted to research of historical and philosophical concept of the well known writer, the representative of « Prague school» Jury Lypy in his lyrical heritage, namely on the basis of a material of collection «Severity». Our attention is accented on medieval baroque and historical motives of poetry.

Key words: «Prague school», historical and philosophical concept, baroque, the author's c. patriotism, self-affirmation.